

Ya. Zhukorska

STATE POLITIC IN THE FIELD OF INTERNATIONAL COOPERATION

The concept of state policy in the field of international cooperation, outlines the main principles of it is analyzed in this article. The analysis of the regulatory framework was carried out and the role of state bodies in the implementation of state policy in this field was explored.

The state policy is a deliberate activity of public authorities to solve social problems, to achieve and realize the overarching goals of the development of society or its particular areas.

According to Article 18 of the Constitution of Ukraine Ukraine's foreign policy activities are aimed at ensuring its national interests and security by maintaining peaceful and mutually beneficial cooperation with members of the international community in accordance with generally recognized principles and norms of international law. From this norm of the Constitution it is possible to distinguish the main features inherent in the state policy of Ukraine in the field of international cooperation.

The main principles of foreign policy are enshrined in the Law of Ukraine of July 1, 2010, which comprehensively defines the principles, priorities and system of subjects of state policy in the field of international cooperation.

The main principles of foreign policy are: ensuring national interests and security of Ukraine; ensuring the protection of the sovereignty, territorial integrity and inviolability of Ukraine's state borders, its political, economic, energy and other interests; creation of favorable foreign policy conditions for the development of the Ukrainian nation, etc.

Our state implements foreign policy on the principles inherent in contemporary international law, including the principle of sovereign equality of states, territorial integrity, international cooperation, and others.

Definition and implementation of the foreign policy principles are based on the close interaction and coordination of the efforts of the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, ministries, and other central and local executive authorities.

Key words: *state policy, foundations, international cooperation, foreign policy, definition, coordination.*

УДК 341.1

М. Л. Шелухін

ПРО ВНУТРІШНІЙ ЗМІСТ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена шляхам реформування вищої юридичної освіти в Україні та містить пропозиції щодо її покращення. Автор аналізує фактичний стан вищої юридичної освіти в Україні та найважливіші методологічні підходи до змісту юридичної освіти у сучасних умовах суспільно-правового розвитку. Акцентовується увага на поданих до Верховної Ради України законодавчих проєктів про підвищення якості юридичної освіти.

У статті автор визначає принципову тотожність юридичної освіти з іншими видами професійної освіти; розкриває причини спроб реформування вищої юридичної освіти в Україні та робить висновок про недоцільність законодавчого закріплення назв

юридичних професій.

Автор полемізує з потреби ввести у науковий обіг нові легальні дефініції, зокрема: правник; юридична освіта; правнича школа; викладач права; дослідник права; здобувач юридичної освіти; регульована юридична професія тощо.

Винесено застереження щодо безпідставного копіювання практики навчання у низькорейтингових європейських вишах, ігнорування розвитку вітчизняних юридичних шкіл та методик викладання.

У статті визначено основні причини гальмування якості юридичної освіти в Україні та намічені кроки для удосконалення якості юридичної освіти.

Ключові слова: вища юридична освіта, якість підготовки юристів, реформування, національні стандарти юридичної освіти, державний контроль за вищими навчальними закладами, підвищення вимог до акредитаційних експертиз, вивчення стану забезпечення юридичними кадрами, Концепція розвитку юридичної освіти в Україні, проекти Законів.

На сьогодні система вищої юридичної освіти є складною і взаємодіє з іншими системами: політичними, економічними, культурними, соціальними. Отже, в цих умовах вища юридична освіта не може бути пасивною, а мусить істотно й динамічно впливати на навколишнє середовище, формуючи цивілізоване демократичне правове поле. Вища юридична освіта є найбільш приваблива не тільки для молоді, але і для широкого кола спеціалістів, яки мають намір просування по службової ієрархії.

Одночасно у різних шарів суспільства виникають претензії пов'язані з неналежною якістю підготовки юристів, які обумовлені низкою чинників, таких як:

- зміна ролі юриста в суспільстві і на ринку юридичних послуг;
- наявність різних запитів до юристів у роботодавців, науково-освітнього співтовариства, представників юридичної професії, держави, суспільства і т.д. .;
- наростаючу громадську рефлексію* з приводу права і юридичної професії;
- зростаюче протиріччя між юридичною освітою, професійної практикою і вимогами ринку.

Згідно з інформацією МОН Україні станом на 15.03.2016 р. число місць ліцензійного обсягу на підготовку юристів (бакалавр+спеціаліст+магістр) ставило – 108 227. Число випускників (за державним замовленням/за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб): бакалавр – 4769/17615; спеціаліст – 1243/9812; магістр – 2587/6324. Всього разом у 433 навчальних закладах було підготовлено 42340 юристів. Число ВНЗ разом з їх філіями, яки мають ліцензії на підготовку: бакалавр – 139, бакалавр+спеціаліст – 146, бакалавр+спеціаліст+магістр – 147, магістр – 1[1].

Протягом останніх 10 років Україні Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), ОБСЄ і та іншими закордонними інституціями неодноразово виділялися фінансові кошти на науково-практичні дослідження в галузі освіти. Найбільш значущі звіти представлені на офіційному сайті МОН України у розділі «Матеріали, опрацьовані Робочою групою з розроблення Концепції вдосконалення правничої освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти

* У соціологічному контексті рефлексія - це не тільки саморозуміння і самопізнання. Соціологічна рефлексія включає в себе такі процеси як розуміння і оцінка іншого індивіда. З її допомогою досягається співвіднесення своєї свідомості, цінностей, думок з цінностями, думками, відносинами інших людей, групи, суспільства. Див.: Сунцов Ю.В. Специфика понятия «рефлексия» в современной социологии. Вестник Челябинского государственного университета. 2014, № 25 (354). Философия. Социология. Культурология. Вып.35., С.159-163.

та правничої професії» [2], так само на цьому сайті представлено проект концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [3].

Керуючись рекомендаціями Комітету Міністрів Ради Європи; спільною Болонською декларацією про Європейський простір вищої освіти; результатами досліджень під егідою ОБСЄ та USAID у співпраці з українськими вишами МОН України видало наказ від 05.07.16 р. за № 787 «Про утворення робочої групи з розроблення Концепції розвитку юридичної освіти в Україні». Аналізуючи склад робочої групи та приймаючи до уваги, що Міністерством освіти і науки України до неї погоджено включення тільки 9 чиновників МОН, а остатні 26 осіб (науковці та чиновники інших інституцій) включені «за згодою» - напрошується висновок що МОН, практично, само собі доручило розробку Концепції розвитку юридичної освіти в Україні.

Одночасно з Концепцією розвитку юридичної освіти в Україні в соціальних мережах почалось обговорення законодавчих проектів про розвиток юридичної освіти. Незабаром на сайті Верховної ради України було розміщено проекти Законів «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» № 7147 від 28.09.2017 та «Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію» № 7147-1 від 17.10.2017 [4-5].

Вивчивши тексти цих проектів та супутні матеріали до них ми визнали за необхідне довести до відома наукової громадськості свої роздуми, зауваження та пропозиції.

Загальне про ці проекти Законів. Вищезазначені проекти оприлюднені з 28.09.2017 до 19.10.2017 – практично одночасно. У склад авторських колективів законопроектів увійшли відомі науковці та політичні діячі: доктора юридичних наук: Барабаш Ю.Г., Головатий С.П., Бойко А.М., Пацурківський П. С., Ківалов С.В., доктора педагогічних наук: Курило В.С. та Співаковський О.В., заступник Голови Верховної Ради України Сироїд О.І. та ін. Але після ретельного вивчення тексту законопроектів виникло питання – навіщо? Навіщо було витрачено значний обсяг часу і інтелектуальних зусиль на розробку цих документів? Невже автори законопроектів дійсно вважають, що забезпечення ефективності подальшого розвитку юридичної освіти та доступу до юридичної професії реально залежить від законодавчого врегулювання цих процесів? Невже наявність окремого закону стане гарантією і запорукою реальних змін в освіті і науці в наших умовах розквіту правового нігілізму, властивого і суспільству і державі ?

Відповідь на це запитання викладене у пояснювальних записках до проектів:

- до першого; прийняття законопроекту дозволить трансформувати фах правника у незалежну професію, спрямовану на утвердження верховенства права та захист прав і свобод людини;

- до другого; прийняття законопроекту дозволить запровадити європейські стандарти підготовки правників (юристів), забезпечити допуск до професії високопрофесійних фахівців, що забезпечить підвищення якості надання юридичних послуг, ефективності діяльності органів державної влади та подальше затвердження України як демократичної, правої держави.

На наш погляд, дуже благородна та поважна ціль, яка повинна привести до підняття рівня вітчизняної юридичної освіти, але при аналізі проектів законів виникають ряд питань:

1. Чим принципово юридична освіта відрізняється від іншої професійної освіти що відносно цього виду пропонується окремий закон ?

2. З чим пов'язано реформування вищої юридичної освіти в Україні?
3. Які професії є юридичними?
4. Чи є потреба вводити нові легальні дефініції, такі як: правник; юридична школа; викладач права; здобувач юридичної освіти; спеціалізований кваліфікаційний іспит та ін. ?
5. Які основні причини гальмують підвищення якості юридичної освіти в Україні? і звичайно ж, в якості висновків,
6. Які кроки і кому потрібно зробити для підвищення якості юридичної освіти в Україні ?

Замість детального розгляду статей законопроектів спробуємо відповісти на вище поставлені названих питання, які мають базовий характер.

1. Освіта - цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або щодо їх вдосконалення. Процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь та навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості [6].

Юридична освіта є галуззю вищої освіти та частиною системи спеціалізованої освіти, тому на неї поширюються засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності, які досить докладно перераховані у статті 6 Закону України «Про освіту». Також юридичної освіті притаманні форми організації освітнього процесу, види навчальних занять; мета і завдання наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності; система забезпечення якості вищої освіти; ліцензування освітньої діяльності та акредитація освітньої програми; державний контроль у сфері вищої освіти та ін. – все то, що притаманно вищої освіті взагалі та іншим видам спеціалізованої освіти: педагогічної, медичної, економічної, технічної, ветеринарної тощо.

Принципово система вищої юридичної освіти нічим не відрізняється від інших видів спеціалізованої освіти. На наш погляд, і з точки зору законотворчої практики, прийняття окремих законів про лісотехнічну, мистецьку, аграрну та іншу освіту є помилковий шлях, який призводить до дублювання, ускладнення, заплутування та неузгодженості законодавства.

2. Основні засади державної політики у сфері освіти визнано у прийнятих Верховною Радою Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту» [7].

Міністерство освіти і науки України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах освіти, науки та державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів.

МОН відповідно до покладених на нього завдань: розробляє та затверджує державні освітні стандарти з конкретних професій; здійснює нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення функціонування навчальних закладів; здійснює в установленому порядку ліцензування освітньої діяльності закладів освіти; розробляє проекти ліцензійних умов і зміни до них; здійснює контроль за додержанням ліцензіатами вимог ліцензійних умов тощо.

МОН в межах повноважень видає накази, які є обов'язковими для виконання центральними органами виконавчої влади, місцевими держадміністраціями, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від

форми власності та громадянами організовує та контролює їх виконання [8].

Таким чином аналіз «Положення про Міністерство освіти і науки України» дає можливість зробити висновок, що Міністерство освіти і науки України має всі необхідні повноваження для організації роботи з реалізації державної політики у сфері юридичної освіти.

Фахова підготовка юристів повинна проводитися згідно з сукупністю вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу; вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності, на основі механізму визначення переліку та змісту предметів, їх співвідношення, організації практики, процедур оцінки знань, методів формування практичних вмінь та навичок. Основним критерієм оцінки ключових знань, вмінь, навичок та професійних цінностей повинна бути їх відповідність потребам роботодавців та фахових спільнот. Іншими словами, підготовка юристів повинна проводитися відповідно до стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти.

У статтях п.3 ст.9 та п.6 ст.10 Закону України «Про вищу освіту» наведено прямі норми, що стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки. Тільки після прийняття стандартів, йдучи вниз по ієрархічній драбині навчання, розробляються освітні програми, навчальні плани та індивідуальні навчальні плани студентів.

На питання «чому виникла необхідність задекларувати нормами закону положення, які зазвичай визначаються наказами та розпорядженнями Міністерства освіти і науки України»? - відповідь стає зрозумілою при з'ясуванні, що саме МОН є основним ініціатором розробки проекту закону про юридичну освіту.

Як вказувалося раніше, при детальному вивченні матеріалів робочої групи з розроблення Концепції вдосконалення правничої освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії, кидається до очей і, що найбільш активно різного роду «круглі столи», конференції, семінари, опитування і дослідження з різних питань юридичної освіти почалися протягом останніх 5-7 років та в більшості своїм проводились за іноземні гроші, які надавалися МОН України під реформування освіти.

Розробка освітніх стандартів є прямий функціональний обов'язок МОН України, але міжнародна спільнота не надає фінансування для виконання безпосередніх обов'язків, саме тому шляхи реформування в сфері юридичної освіти, виглядають заплутаними і примарними.

Практично у кожному проведеному дослідженні є наявними тези про відсутність в Україні рамок кваліфікацій правничої професії, професійних стандартів правничої професії та національних стандартів юридичної освіти, але це залишається поза зоною уваги МОН України [9-10].

У контексті вивченого питання доречно пригадати, що станом на 1991 рік в Україні було лише сім вищих навчальних закладів, які готували юристів: Харківський юридичний інститут ім. Ф. Е. Держинського, Одеська державна юридична академія, Львівський державний університет ім. І. Франка, Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка, Донецький державний університет, Дніпропетровський державний університет та Київська вища школа МВС.

В даний час підготовкою юристів займаються всі - класичні університети, профільні юридичні вузи, непрофільні вузи (технічні, економічні, педагогічні, транспортні тощо), відомчі вузи. На сайті державного підприємства «Інфоресурс»

розміщено «Реєстр навчальних закладів», в якому містяться дані про вищі навчальні заклади та наукові установи України. Станом на 29.12.2017 відповідно до реєстру за спеціальністю «Право» здійснюють навчання у 298 цивільних та 10 відомчих ВНЗ [11]. За кількістю ліцензій, виданих МОН ВНЗ України, на підготовку правознавців, спеціальність «Право» знаходиться в середині першої п'ятірки:

- облік і оподаткування – 450,
- фінанси, банківська справа та страхування - 431,
- право - 308,
- економіка - 305,
- підприємництво, торгівля та біржова діяльність - 294.

Для порівняння зазначимо, що в Польщі таких ВНЗ лише 25 (з яких 10 - приватні), у Німеччині - 42, у Великій Британії - 97, у Королівстві Нідерланди - 10, в Австрії - 5 і навіть у Сполучених Штатах Америки - менше 200 [12, с. 5].

На наш погляд, дуже точно сучасний процес всеохоплюючого «реформування», в тому числі і в галузі освіти і науки, охарактеризував радник президента, директор Національного інституту стратегічних досліджень, академік НАН України, доктор технічних наук, професор В. Горбулін «... багато ключових, змістових сутностей реформ перетворюється на своєрідний симулякр*, де процес бачиться результатом, а внутрішній регрес - зовнішнім прогресом.

Ухвалені реформаторські рішення часто половинчасті, непродумані й формуються так, щоб можна було звітувати перед донорськими структурами, але не запустити процес повноцінно (часто на радість тим, кого намагаються безпосередньо реформувати). І це камінь у город не тільки владних команд, а й різноманітних сторонніх «реформаторів»: першим часто бракує волі поміняти те, як було, на те, що потрібно, а другим — знань, реальної мотивації і наполегливості» [13].

3. Юридична діяльність об'єднує безліч професій, тому дати єдину підставу для класифікації всіх юридичних професій неможливо. Існує достатня кількість класифікацій, виділених за різними критеріями юридичних професій: за належністю до державної служби (державні, приватні); за доступністю до конкретного виду юридичної професії (відкриті, обмежені і закриті); за освітнім рівнем (вимагають вищої юридичної освіти, вимагають незакінченого вищої або середньої юридичної освіти, не вимагають юридичної освіти); за професійною спеціалізацією або за суб'єктами здійснення (адвокатська, слідча, прокурорська, судова, нотаріальна); за соціальною сферою (юридична діяльність в сфері економіки, політики, в духовній сфері); за видом зайнятості (наймані і самозайняті); за змістом інтелектуальної роботи (пізнавально-пошукова, організаційна, реконструктивна, реєстраційна, комунікативна) та ін.

Діючими законодавчими актами вже закріплений перелік професій для заміщення яких необхідно мати вищу юридичну освіту: суддя, помічник судді, секретар судового засідання, адвокат, помічник адвоката, нотаріус, помічник нотаріуса, прокурор, керівник, головний спеціаліст, провідний спеціаліст, спеціаліст юридичної служби органу виконавчої влади, арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор), державний і приватний виконавець, помічник приватного виконавця, державний реєстратор, аудитор, член наглядової ради державного банку, керівник, заступник керівника територіального органу поліції, керівник та заступники

* Симулякр (від лат. simulacrum — подoba, копія) — термін постмодерністської філософії, який означає зображення, копію того, що насправді не існує. Сьогодні розуміється як культурне або політичне утворення, що копіює форму вихідного зразка. Копія може бути чого завгодно і яких завгодно смислів.

керівника поліції, член Центральної виборчої комісії, інспектором Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, юрисконсульт, працівник установи з надання безоплатної первинної правової допомоги, співробітник міжнародної організації із захисту прав людини (ООН, МОП, Ради Європи, ЄСПЛ, ОБСЄ, ЮНІСЕФ) та ін. [14].

Традиційно в Україні готують універсальних і широко профільних юристів. На перших курсах студенти прослуховують загальногуманітарні предмети: філософію, соціологію, культурологію, логіку; в якості професійних дисциплін викладаються теорія та історія держави і права, конституційне право, цивільне, адміністративне, кримінальне право. В більшості навчальних закладів в останній час пропонуються різні спеціалізації, які починаються на третьому-четвертому курсах. В основному це кримінально-правова, державно-правова, цивільна, господарська та міжнародна спеціалізації.

Причому не завжди спеціалізації, які заявляються навчальними закладами, підкріплені науковими кадрами та функціонуванням наукових шкіл, можливістю вузу надання допомоги в працевлаштуванні, наявності замовлення конкретної установи (організації). Найчастіше спеціалізації утворюються (вказуються) з метою залучення якомога більшої кількості абітурієнтів. Тому, необов'язково, що випускники, які обрали державне право, зможуть в майбутньому працювати в апаратах державних і громадських організацій, а випускники кримінальної спеціалізації слідчими, і навпаки вибір якоїсь спеціалізації не означає, що випускник вузу не зможе займатися в майбутньому іншими напрямками.

Немає загального підходу до спеціалізацій і між провідними українськими юридичними вишами. Національний університет «Одеська юридична академія» здійснюють підготовку юристів за напрямками: судово-адміністративний, соціально-правовий, міжнародно-правовий, кримінальна юстиція, цивільна та господарська юстиція, адвокатура, підготовка слідчих. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого за напрямками: господарсько-правовий, міжнародно-правовий, публічне права та адміністрування, адвокатура, правосуддя, прокуратура, кримінальна юстиція, юридичні кадри: для СБУ, для органів юстиції, для збройних сил, для Державної пенітенціарної служби, підготовка слідчих та криміналістів. Як бачимо, навіть, провідні юридичні університети не змогли організувати підготовку правознавців за уніфікованими спеціалізаціями, не кажучи вже про чітке визначення юридичних професій. Тому, на наш погляд, законодавче закріплення назв юридичних професій є поспішним і недостатньо обґрунтованим.

4. Правотворчість є найважливішою різновидом юридичної техніки, якій притаманні певні правила (мовні, логічні, гносеологічні) - конкретні вимоги, що пред'являються до процесу вироблення правового акта. Оскільки в ході розробки законопроекту вирішуються питання точності та адекватності його текстуальної форми виникає необхідність чіткої і однозначної формулюванні понять і визначень – дефініцій*.

Зауважимо, що значення нормативних дефініцій у забезпеченні правової визначеності підкреслюється документами Європейського Союзу. Відповідно до пунктів 1 та 2 преамбули Міжінституційної угоди між Європейським парламентом, Радою ЄС та Комісією ЄС щодо загальних настанов, спрямованих на забезпечення якості

* definitio (лат.) - роз'яснення чи витлумачення значення (сенсу) терміну чи поняття.

проектування законодавства Співтовариства від 22 грудня 1998 року (1999/С 73/01) - «ясне, просте та чітке проектування законодавчих актів Співтовариств є необхідним, оскільки такі акти мають бути прозорими та зрозумілими для громадськості та учасників економічних відносин. Це також є передумовою для належної імплементації та однакового застосування актів законодавства Співтовариства в державах-членах ЄС» [15].

Законодавчі дефініції є не тільки інструментами правотворчої техніки, а й (в більшості випадків) самостійними правовими приписами, порушення яких, для суб'єкта права може спричинити небажані наслідки. Саме дефініції забезпечують сьогодні стабільність правового регулювання.

Тексти діючих «освітнянських» законів надають значну кількість дефініцій, пов'язаних з освітою та наукою:

- Закон України «Про освіту»: викладацька діяльність, заклад освіти, здобувачі освіти [7];

- Закон України «Про вищу освіту»: заклад вищої освіти, галузь знань, здобувачі вищої освіти, кваліфікація, компетентність, ліцензування, освітня діяльність, освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма, спеціалізація, спеціальність [16];

- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: ад'юнкт, аспірант, виробничо-орієнтована (галузева) наукова установа, вчений, наукова діяльність [17].

Разом з тим, далеко не всі поняття, що зустрічаються в нормативних актах, треба визначати. Відповідно до правотворчої практикою визначенню підлягають поняття: неточні; рідкісні; спеціальні; іноземні; складні юридичні; звичайні, які мають безліч смислів; по-різному трактуються юридичною наукою і практикою; вживаються в нормативному акті в розширювальному або обмеженому сенсі [18]. До текстів вище розглянутих законопроектів було вперше внесено дефініції яких не має у діючих нормативно-правових актах.

У проекті «Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію»:

- викладач права – науково-педагогічний працівник юридичної школи, який має вищу освіту та/або науковий ступінь за спеціальностями «Право», «Міжнародне право» та на підставі договору (контракту) провадить навчальну, методичну, наукову діяльність;

- дослідник права – науковий працівник юридичної школи, який має вищу освіту за спеціальностями «Право», «Міжнародне право», здійснює науково-дослідну діяльність в юридичній школі у предметних сферах за спеціальностями «Право», «Міжнародне право»;

- допуск до юридичної професії – порядок набуття особою права на заняття юридичною професією;

- здобувач юридичної освіти – особа, яка навчається в юридичній школі на певному рівні вищої освіти за спеціальністю «Право» або «Міжнародне право» з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації;

- правник (юрист) – особа, яка здобула юридичну освіту відповідного рівня в юридичній школі за спеціальністю «Право» або «Міжнародне право»;

- провідна юридична школа – це юридична школа, яка здійснює освітню діяльність за спеціальністю «Право» або «Міжнародне право» за усіма рівнями вищої освіти, має докторантуру та в якій функціонує спеціалізована вчена рада із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук за спеціальностями «Право», «Міжнародне право»;

- регульована юридична професія – юридична професія, допуск до якої,

підтвердження професійних компетентностей (кваліфікацій) регулюється законодавством України;

- спеціалізований кваліфікаційний іспит – атестація особи, яка претендує на заняття відповідною регульованою юридичною професією;

- юридична освіта – вища освіта, здобута в Україні за спеціальністю «Право» або «Міжнародне право», а також вища освіта, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку як здобута за спеціальністю «Право» або «Міжнародне право»;

- юридична школа – заклад вищої освіти або структурний підрозділ закладу вищої освіти, який діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти за спеціальністю «Право» та/або «Міжнародне право».

У проекті «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії»:

- правник – особа, яка завершила навчання в правничій школі та успішно склала Єдиний державний кваліфікаційний іспит;

- юридична (правнича) освіта – вища освіта за спеціальністю «право», здобуття якої відбувається за наскрізною програмою в рамках магістерського рівня вищої освіти;

- правнича школа – вищий навчальний заклад або структурний підрозділ вищого навчального закладу, що здійснює підготовку правників.

На наш погляд, жодна з нововведених дефініцій не відноситься до категорії неточних; рідкісних; спеціальних, складних юридичних тощо. Але якщо розглядати глибше:

- по-перше, необхідно визначитися зі вживанням терміну «юрист» або «правник», та похідних з нього: юридична або правнича освіта, юридична або правнича школа, провідна юридична школа тощо;

- по-друге, система вищої освіти України складається з вищих навчальних закладів чотирьох рівнів акредитації: перший рівень - технікум, училище, інші прирівняні до них вищі навчальні заклади; другий рівень - коледж, інші прирівняні до нього вищі навчальні заклади; третій і четвертий рівні (залежно від наслідків акредитації) - консерваторія, академія, інститут, університет. Як бачимо, функціонування таких навчальних закладів, як правничі школи або юридичні школи нормативно-правовими документами України не передбачено;

- по-третє, дефініції: правник (юрист), викладач права, дослідник права, здобувач юридичної освіти, регульована юридична професія, спеціалізований кваліфікаційний іспит, допуск до юридичної професії - вже стійко використовуються в повсякденному житті, наукових дослідженнях, нормативно-освітній документації і носять аксіоматичний (постулативний) характер, тобто який не потребує визначень.

5. Розмірковуючи про підвищення якості юридичної освіти, ще раз звернемо увагу на основні причини, які гальмують цей процес, а саме:

- підготовка висококваліфікованих юристів у країні загалом ускладнюється через відсутність упродовж тривалого часу галузевих стандартів підготовки бакалаврів та магістрів права;

- юридична освіта, незалежно від спеціалізації, повинна відповідати одному стандарту, тобто в основу останнього мають бути покладені універсальні вимоги до майбутнього юриста;

- недосконалість (відсутність) системи державного контролю за рівнем професійної підготовки юристів;

- відсутність роботи з вивчення стану забезпечення юридичними кадрами в державі (органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування,

правоохоронних, судових органів, органів соціального захисту населення) і визначення потреби у юристах різних освітньо-кваліфікаційних рівнів підготовки і спеціалізацій;

- псевдореформування юридичної освіти, нав'язування в навчальну програму окремих неюридичних предметів, безпідставне наслідування низькорейтинговим європейським вузам, ігнорування розвитку вітчизняних юридичних шкіл та методик викладання.

6. При вивченні матеріалу з реформування юридичної освіти в Україні та його викладу в даній статті, ми ще раз переконалися, що сталася підміна понять - замість розробки національного стандарту юридичної освіти, зменшення числа ліцензій на підготовку юристів в ВНЗ взагалі і припинення такої підготовки у відомчих і спеціалізованих навчальних закладах (педагогічних, аграрних, управлінських і т.д.) МОН заявляє про необхідність її реформування під приводом того, що зміст і методологія підготовки правників в Україні зберігають радянські підходи, що негативно впливає на розуміння права студентами-юристами та імідж професії.

Ретельно проаналізувавши фактичний стан юридичної освіти в Україні та її нормативно-правове забезпечення, на наш погляд будуть доречні такі висновки:

1. Провідне становище в комплексі організаційно-методичних заходів щодо підвищення якості юридичної освіти належить Міністерству науки і освіти України, як головному органу у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів.

2. Під егідою МОН, за участю Міністерства юстиції і Академії правових наук необхідно створити робочу групу з вироблення єдиних національних стандартів юридичної освіти в Україні (бакалавр, магістр), поставивши конкретні терміни щодо його прийняття - подати розроблені стандарти на затвердження Кабінету Міністрів України, а після їх затвердження, затвердити типові освітні програми та типові навчальні плани;

3. Посилити державний контроль за вищими навчальними закладами, що здійснюють підготовку юристів. підвищити вимоги. Зосередити підготовку юристів в університетах і спеціалізованих ВНЗ. Заборонити підготовку юристів в непрофільних, відомчих навчальних закладах, а також у структурних підрозділах всіх ВНЗ.

4. Підвищити вимоги до акредитаційних експертиз підготовки фахівців освітнього ступеня «Бакалавр» та «Магістр» галузі знань 081 Право, загострюючи увагу на таких напрямках:

- кадрове забезпечення підготовки фахівців (наявність в штаті педагогічних працівників, чисельність і освітній ценз яких забезпечують здійснення освітньої діяльності за реалізованим відповідно до ліцензії освітніми програмами - обов'язково в перебігу експертного періоду, а не на момент проведення акредитаційної експертизи);

- навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності (видання навчальних посібників, курсів лекцій та іншої навчально-методичної літератури професорсько-викладацьким складом);

- інформаційне забезпечення (наявність юридичної літератури з різних предметів, здійснення підписки на спеціалізовані періодичні вітчизняні та зарубіжні юридичні видання; наявність доступу до електронних міжнародних освітніх і наукових ресурсів в галузі права, в тому числі до баз даних Scopus і Web of Science);

- підвищення кваліфікації та післядипломної освіти викладачів (в вітчизняних та/або зарубіжних університетах, визначених наказом МОН України).

5. Вивчити стан забезпечення юридичними кадрами в державі (органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, правоохоронних, судових органів, органів соціального захисту населення) і визначить потребу у юристах різних освітньо-кваліфікаційних рівнів підготовки. За результатами цієї ревізії і з урахуванням фактичного набору, зменшити ліцензовані обсяги підготовки юристів і встановити обґрунтоване кількість місць підготовки юристів за держзамовленням.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2017 р.

Список використаної літератури

1. Матеріали Робочої групи з розроблення Концепції вдосконалення правничої освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita>;

https://www.dropbox.com/sh/13iycjb234akx10/AABHVWKDxcOdDkT_GseHrzPfa?dl=0;
Materialy Robochoi hrupy z rozroblennia Kontseptsii vdoskonalennia pravnychoi osvity dlia fakhovoi pidhotovky pravnyka vidpovidno do yevropeiskykh standartiv vyshchoi osvity ta pravnychoi profesii. [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita>

2. Офіційний сайт МОН України [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita>; Ofitsiyniy sait MON Ukrainy [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita>

3. Офіційний сайт МОН України [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnychoi-yuridichnoi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnyka>; Ofitsiyniy sait MON Ukrainy [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnychoi-yuridichnoi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnyka>

4. Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії. Проект Закону. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613; Pro yurydychnu (pravnychu) osvitu i zahalnyi dostup do pravnychoi profesii. Proekt Zakonu. [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613

5. Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію. Проект Закону. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62728; Pro yurydychnu osvitu ta yurydychnu (pravnychu) profesiiu. Proekt Zakonu. [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62728

6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, головний ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с. ; Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy, holovnyi red. V. H. Kremen. — K. : Yurinkom Inter, 2008. — 1040 s.

7. Про освіту. Відомості Верховної Ради, 2017, № 38-39, ст.380 ; Pro osvitu. Vidomosti Verkhovnoi Rady, 2017, № 38-39, st.380.

8. Положення про Міністерство освіти і науки України. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF>; Polozhennia pro Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Zatverdzheno Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 zhovtnia 2014 r. № 630 [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF>

9. Аналітичний звіт за результатами проекту «Залучення громадськості до формування рамки кваліфікацій правничої професії шляхом проведення аналізу обсягу знань, переліку навичок і вмінь, якими має володіти випускник юридичного вищого

навчального закладу, щоб відповідати вимогам сучасного ринку праці» / Козьяков С.Ю., Лилик С.В., Лилик І.В., Пирогова Д.І., Красновський О.В. –К.: ВГО «Українська Асоціація Маркетингу», 2015.- 131 с. ; Analitichnyi zvit za rezultatamy proektu «Zaluchennia hromadskosti do formuvannia ramky kvalifikatsii pravnychoi profesii shliakhom provedennia analizu obsiahu znan, pereliku navychok i vmin, yakomu maie volodity vypusnyk yurydychnoho vyshchoho navchalnoho zakladu, shchob vidpovidaty vumoham suchasnoho rynku pratsi» / Koziakov S.Iu., Lylyk S.V., Lylyk I.V., Pyrohova D.I., Krasnovskiy O.V. –К.: VHO «Ukrainska Asotsiatsiia Marketynhu», 2015.- 131 s.

10. Стан юридичної освіти та науки в Україні. Звіт. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://upf.com.ua/wp-content/uploads/2013/11/legal-education-report_final_ENG-tr.pdf; Stan yurydychnoi osvity ta nauky v Ukraini. Zvit. [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: http://upf.com.ua/wp-content/uploads/2013/11/legal-education-report_final_ENG-tr.pdf

11. Реєстр навчальних закладів. Вищі навчальні заклади та наукові установи. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <https://www.inforesurs.gov.ua/reestr/?ut=1>; Reiestr navchalnykh zakladiv. Vyshchi navchalni zaklady ta naukovi ustanovy. [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: <https://www.inforesurs.gov.ua/reestr/?ut=1>

12. Войтюк І. Аналіз досвіду регулювання та стану юридичної освіти та науки в окремих європейських країнах / І. Войтюк // Проект «Справедливе правосуддя». — 2012 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/FAIR__Report_Legal_Education_in_Europe_UKR1.pdf; Voitiuk I. Analiz dosvidu rehuliuвання ta stanu yurydychnoi osvity ta nauky v okremykh yevropeyskykh krainakh / I. Voitiuk // Proekt «Spravedlyve pravosuiddia». — 2012 [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/FAIR__Report_Legal_Education_in_Europe_UKR1.pdf

13. Горбулін В. Україна-2018: дорога між викликами й ризиками. Але дорога ... // Дзеркало тижня, 2017. - № 49-50, випуск 28 грудня-13 січня. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: https://zn.ua/internal/ukraine-2018-doroga-mezhdu-vyzovami-i-riskami-no-doroga-270629_.html; Horbulin V. Ukraine-2018: doroha mizh vyklykamy y ryzykamy. Ale doroha ... // Dzerkalo tyzhnia, 2017. - № 49-50, vypusk 28 hrudnia-13 sichnia. [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: https://zn.ua/internal/ukraine-2018-doroga-mezhdu-vyzovami-i-riskami-no-doroga-270629_.html

14. Вікіпедія. Юридична освіта. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0; Vikipediia. Yurydychna osvita. [Elektron. resurs]. — Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0

15. Interinstitutional agreement of 22 December 1998 on common guidelines for the quality of drafting of Community legislation (1999/C 73/01) // Official Journal of the European Communities. 17 March 1999. - C 73, Volume 42;

16. Про вищу освіту. Закон України. Відомості Верховної Ради, 2014, № 37-38, ст.2004 ; Pro vyshchu osvitu. Zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady, 2014, № 37-38, st. 2004.

17. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України Відомості Верховної Ради, 2016, № 3, ст.25; Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist. Zakon Ukrainy Vidomosti Verkhovnoi Rady, 2016, № 3, st. 25.

18. Кашанина Т.В. Структура права / Т. В. Кашанина. - М.: Изд-во «Проспект»,

2016. - 496 с.; Kashanina T.V. *Struktura prava* / T. V. Kashanina. - M.: Izd-vo «Prospekt», 2016. - 496 s.

M. Shelukhin

ABOUT THE INTERNAL CONTENT OF THE REFORM OF THE HIGHER LEGAL EDUCATION IN UKRAINE

The article is devoted to the ways of reforming higher legal education in Ukraine and contains suggestions on its improvement. The author analyzes the actual state of higher legal education in Ukraine and the most important methodological approaches to the content of legal education in the current conditions of social and legal development. The emphasis is placed on the proposals submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine for improving the quality of legal education.

Author defines the principal identity of legal education with other types of professional education; reveals the reasons for the attempts to reform higher legal education in Ukraine and concludes that it is inappropriate to legislatively affix the names of legal professions.

The author contests the need to introduce new legal definitions in the scientific circle, in particular: a lawyer; legal education; law school; teacher of law; researcher of law; applicant of legal education; regulated legal profession, etc.

The warning about unreasonable copying of training practices in low-ranked European universities, ignoring the development of domestic legal schools and teaching methods is issued.

The article outlines the main causes of inhibition of the quality of legal education in Ukraine and the steps for improving the quality of legal education are highlighted.

Key words: *higher legal education, quality of lawyers training, reforms, national standards of legal education, state control over higher educational institutions, increase of requirements for accreditation examinations, studying the status of providing legal personnel, the Concept of development of legal education in Ukraine, draft laws.*

УДК 342.9: 343.35

Д. М. Демків

ВЗАЄМОДІЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ З НАЦІОНАЛЬНИМ АНТИКОРУПЦІЙНИМ БЮРО УКРАЇНИ

У статті досліджено стан взаємодії Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Національного антикорупційного бюро України. Виявлено проблемні аспекти процесуальної взаємодії Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Національного антикорупційного бюро України. Здійснено аналіз законодавчих актів з метою забезпечення подальшої єдності його застосування в процесі взаємодії Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Національного антикорупційного бюро України.

Ключові слова: *взаємодія правоохоронних органів, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне антикорупційне бюро України, функції органів прокуратури, повноваження правоохоронних органів.*

Постановка проблеми. В рамках Плану дій щодо візової лібералізації Україна мала створити Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру та Національне антикорупційне бюро України для незалежного розслідування високопосадовчої